

ВІДГУК

офіційної опонентки, докторки філософських наук

Ірини Володимирівни Горохолінської

на дисертаційну роботу

Олега Михайловича Цимбалюка

«Взаємозв'язок між парадигмою інтерпретації й епістемологією біблійних наративів: Яків – досконала людина», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 041 Богослов'я

Ступінь актуальності обраної теми. Християнський світогляд безвідносно до конфесійної приналежності його носіїв, поряд із досвідом особистого спілкування вірян з Богом, очевидно ґрунтується на засновковому джерелі – змісті Святого Письма (а отже, і його тексті). Саме з Біблії християни черпають відповіді на питання й онтологічного, і гносеологічного, й аксіологічного, і праксеологічного характеру. Ціла низка богословських студій зосереджена довкола вивчення біблійного тексту. Але водночас особливість цієї сфери знання така, що за умови методологічної нестандартності підходу кожне нове аргументоване богословське дослідження в цій царині є актуальним та здатне забезпечити наукову новизну й ціннісно-орієнтаційну значущість здобутого інтерпретативного матеріалу. Важко переоцінити нагальність сумлінного як смислового, так і філологічно-текстуального аналізу Біблії як джерела християнського вчення. Ця нагальність вимагає дослідницьких зусиль у множині векторів: і щодо походження цього тексту, і щодо його спрямовально-регулятивної ролі для християн і їхніх богослов'я та філософії. Безперечно, важлива й особиста, говорячи термінологією неокантіанства, ідіографічна дослідницька інтенція автора (з урахуванням особистого досвіду віри та завжди змінних умов «сучасності» й небайдужості дослідника до їхніх ціннісних траєкторій).

Специфіка людської свідомості така, що мисленнєві процеси зазвичай реалізуються в «горнилі» інтерпретацій тих чи інших образів; висновування відбувається часто з використанням більш чи менш доречних аналогій, а вибір

життєвих ціннісних стратегій узалежнюється від таких настанов свідомості і відповідних висновків. Тим-то гостро потрібними у світоглядно-ціннісному плані видаються ті предметні сфери вивчення Святого Письма, де є звернення до певної постаті-образу. Такі дослідження збільшують не лише питому вагу розвідок з біблійної ісагогіки, екзегетики та герменевтики, а також живлять і моральне та фундаментальне богослов'я, дають опори для якісних міждисциплінарних компаративістських узагальнень, а отже, узгоджуються з найактуальнішими вимогами до сучасної гуманітарної розвідки.

Саме таким, у потенціалі, є рецензоване дисертаційне дослідження, автор якого має на меті здійснити порівняльний аналіз витлумачення образу Якова у традиційній та реформаторській біблеїстиці й осмислити вплив таких інтерпретацій на цілісне осягнення біблійного нарративу сучасними вірянами. Теоретичне й практичне значення виконання запрограмованих такою метою дослідницьких завдань містить у науковому плані вектор міждисциплінарності, а в ціннісно-комунікативному – міжконфесійності. Завдяки цьому програма дослідження дає шанс на поступове долання низки ідейних суперечностей і суперечок у середовищі християн; поглиблення юдео-християнського богословського діалогу; примноження якісних моделей обміркування наочних «кейсів» для предметної дискусії в межах релігійної етики. Як наслідок, реалізація цих дослідницьких настанов передбачає набуття глибшого розуміння цілісного нарративу не лише текстів Старого Завіту, а всього Святого Письма як внутрішньо єдиної смислової і смислотворчої структури.

А те, що такий підхід ефективний, свідчить як уже наявний богословський дискурс ретельного герменевтичного прочитання біблійного тексту, так і нерозв'язаність у цьому контексті суперечностей, котрі сформувалися під впливом певних традицій, змотивованих специфікою конфесійного християнства і його соціальними інспіраціями.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій. Логіка розгортання наукової ідеї, відображена структурою роботи Олега Цимбалюка,

дозволяє авторові дисертації повною мірою втілити окреслені наукові завдання, обґрунтувати вихідні тези про відмінність підходів в інтерпретації образу Якова і сформулювати аргументовані висновки та рекомендації щодо подолання відповідної лінгвістично й герменевтично оспосередкованої дихотомії у погляді на смисл цього образу, а також пов'язаних з нею культурних і світоглядних штампів, здатних примножувати міжконфесійне та міжрелігійне непорозуміння.

Обрана методологія дослідження засвідчує доволі високу богословську й філологічну компетентність та культуру автора; наснаженість богословської стратегії здоровим елементом філософського критицизму, що сприяє скрупульозним умовиводам в діалектиці індуктивних та дедуктивних процедур роботи з Текстом і Смилом. Цілком схвальний в цьому контексті орієнтир дисертанта на синтез здобутків філософської і богословської герменевтики. Його увага до аргументованої критики наявних стереотипних підходів та віднаходження нових аргументів в оприявненні гармонії віри та розуму в царині інтерпретації біблійного тексту («The author also argues that sound criticism, rethinking, and scrupulous comparison of both hermeneutical approaches through massive ancient theological and philosophical works will benefit the contemporary field of theology, reveal the harmony of reason and biblical faith, and potentially begin the process of restoring Jacob's legacy from undeserved condemnation and criticism» (p. 32)).

Обґрунтування власного теоретико-методологічного підходу дисертант здійснює через звернення до класифікації форм «біблійної критики» та методів апологетики. Саме така настанова дає змогу якнайповніше оцінити наявний стан розробки предметного поля дослідження, виявити найбільш контраверсійні аспекти богословської проблеми, що осмислюється. Цьому сприяє також якнайширше долучення до наукового апарату дослідження і новітньої богословської критичної літератури, і класичних творів корифеїв християнського богослов'я, а також різних за часом виникнення та якістю перекладів Біблії.

Немов прискіпливий археолог, дисертант вдається до вивчення біблійного нарративу про Якова, його традиційної інтерпретації в християнстві та юдаїзмі як взірця благочестя. Обмірковує дослідник і місце в цілісній картині сприйняття образу Якова і ціннісно-сміслових конотацій образу Ребеки. Обґрунтованості тверджень слугують повсякчасні звернення до дієвого інструментарію філологічної герменевтики давніх текстів, а також прагнення долучити до такої розвідки якомога ширший як віроповчальний (юдейська та християнська традиція), так і соціально-ціннісний контексти (наведення певних морально-комунікативних паралелей та прикладів з інших місць Біблії).

З не меншою чіткістю «оптики» дисертант критично вивчає причини та основи зміни позитивного витлумачення образу Якова у традиції реформованого християнства. Демонструючи певну тенденційність в оцінці патріарха Якова та Ребеки, що характерна для богослов'я Жана Кальвіна (котрий часом, на ґрунті утрированого пояснення дії Божественного промислу, без достатньої аргументованості нівелює благочестя Якова), дисертант розкриває зв'язок упередженості певних ідей цього протестантського богослова з обмеженістю підходу до дослідження Біблії (чи певних її частин). Іншими чинниками негативного витлумачення постаті Якова автор називає антисемітські настрої, котрі побутували в певний час серед європейських релігійних діячів, зокрема не вдалося їх уникнути й Мартіну Лютеру: «Luther is a famous historical figure, yet his latest teaching stirred up anti-Semitic sentiments in European society, the persecution of the Jewish community, hatred of all Jewishness, and caused some theologians to the negatively reinterpret the lives of the founders of the Hebrew community, including the Patriarch Jacob» (p. 135). Щоправда, дисертант демонструє, що таким настроям передували ще закладені I Нікейським собором ідеї теології заміщення, котрі сприяли нарощенню антисемітизму, а як наслідок і певного ціннісно деструктивного погляду на тих старозавітних персонажів, котрі шануються юдеями як «фундатори» їхньої релігійної традиції.

Дисертант поетапно (таких етапів виділяється 9 (Рр.140-183)) критично розкриває не цілковиту спроможність та заангажованість інтерпретації реформованим християнством, зокрема Жаном Кальвіном, характерів Якова та Ревеки, застосовуючи власну методологію філологічної герменевтики та підсилюючи такі висновки наявними дослідженнями в царині біблеїстики. Тож з боку дисертанта лунає методологічний заклик до всіх, хто звертається до біблійного тексту, зважати на історико-культурні та інші обставини його виникнення.

Достовірність та новизна отриманих результатів. Обрані методологія та джерела дослідження сприяють достовірності наукових результатів дисертації, котра однозначно не позбавлена елементів наукової новизни, що передусім полягає в міждисциплінарному та міжконфесійному «прочитанні» біблійного тексту про Якова; цілісності та комплексності лінгвістично-герменевтичної інтерпретації наявних в наративі ключових семантично колізійних термінів та категорій й їхньої зумовленості конкретними, чітко висвітлюваними в роботі, історичними обставинами.

Повнота викладу отриманих наукових результатів у публікаціях. Висновки, здобуті внаслідок дослідження, апробовано на цілій низці як закордонних, так і міжнародних українських конференцій. Основні результати дисертації були ґрунтовно висвітлені в 6 наукових статтях, 3 з яких опубліковано в іноземних фахових виданнях з наукометричною індексацією.

Рекомендації та зауваження.

Усі окреслені позитивні аспекти здійсненого дослідження дають підстави твердити про високу оцінку його теоретичної та практичної ваги й, безперечно, визнати роботу самостійною. Це оригінальне, комплексне дослідження, що має на меті розкриття актуальної богословської проблеми інтерпретації біблійних образів і її впливу на сприймання цілісності християнського вчення, релігійну аксіологію та аспекти міжрелігійного порозуміння.

Поряд із високою оцінкою усіх концептуальних основ дисертації, вважаємо за потрібне зупинитися на окремих міркуваннях та запитаннях, що виникають під час знайомства з її текстом й можуть бути прояснені дисертантом під час процедури захисту:

1. Одним з основних методів цього дисертаційного дослідження, як ми можемо засвідчити, є герменевтичний. Дисертант розкриває, так би мовити, інтригу щодо можливості філологічної герменевтики в контексті вивчення Біблії, її зумовленість історико-культурними чинниками тощо. Водночас він зауважує на необхідності обачного ставлення до питання алегоричного витлумачення Святого Писання. У розділі щодо методології коректно розкрито методики й дослідницькі процедури, конкретні інтерпретативні прийоми. Однак дещо бракує експлікації автором власної герменевтичної концепції, стратегії щодо ціннісного смислу аналізованого біблійного матеріалу і його аплікацій до життєво-соціальних і особистісно-комунікативних реалій (зокрема, й у вимірі сьогодення). Адже біблійний текст промовляє в кожную епоху сучасно. Цікаво було б почути, як саме одним чи кількома лаконічними маркерами дисертант означив би концептуальну стратегію дослідження цієї теми (в контексті світоглядного потенціалу герменевтики)?

2. У дусі попереднього запитання можемо продовжити і, стверджуючи високу дослідницьку культуру дисертанта, все ж відзначити, що, на нашу думку, з огляду на потенціал осмислюваного матеріалу, робота стала б ще вдалішою, якби містила більше герменевтичних узагальнень не тільки щодо окремих термінів і категорій, а й цілісної сюжетності та образів. Така герменевтична перспектива могла б дозволити, не порушуючи застережень автора щодо меж алегоричного прочитання Біблії, все ж більш концептуалізовано виходити на рівень аксіологічної дискусії і мати діалогічних партнерів не лише у середовищі богословів, а й серед гуманітаріїв іншого профілю. А сучасне ж богослов'я так нагально потребує виходу на рівень загальногуманітарної статусності.

3. Вдалими лініями дослідження були б і спроби відповідей на питання про конкретні приклади використання потенціалу долання контраверсійних прочитань певних аспектів біблійного вчення в сучасній християнській аксіології та праксеології. Які дієві механізми спільнотного облаштування міжконфесійного \ міжрелігійного діалогу дисертант бачить завдяки реалізації завдань долання таких розбіжностей в інтерпретації? І чи бачить взагалі? Чи є тут контури виходу на оптимізацію міжконфесійного етосу і праксису? У чому вони полягають?

4. Якщо сприймати наявність колізії в інтерпретації образу Якова в історії християнського богословського дискурсу як певну об'єктивно існуючу у християнстві різницю підходів, то чи можна все ж синергію цих різних підходів використати для формулювання відповіді на актуальні питання сучасного (постмодерного?) аксіологічного дискурсу щодо природи людини та її покликання, проблеми комплексності розгляду феномену благочестя?

5. У формулюванні наукової новизни в пункті «уперше» (Рр. 21-22) наявні заслуги автора виглядали б переконливіше, якби до них додати не тільки вказівку на власне отримані нові результати, а й використаний конкретний шлях \ метод їх одержання.

6. Дещо ускладнив роботу з текстом наявний опис бібліографії (що очевидно є заувагою технічного порядку): інколи опис джерела розпочинається з прізвища автора, а подекуди все ж з імені, що дещо дезорганізовує структурованість списку літератури.

7. Підтверджуючи той факт, що дисертаційна робота загалом не позбавлена наукової «інтриги» (в позитивному значенні цього слова) й поточних обґрунтованих висновків, все ж рекомендуємо (в разі підготовки імовірної монографічної роботи) дещо розширити прикінцеві висновки, адже вони в такій стислій формі не повною мірою компресують реальні теоретичні здобутки дисертації.

Загальний висновок.

На підставі ґрунтового ознайомлення з дисертацією та публікаціями автора вважаємо, що кваліфікаційна праця Цимбалюка Олега Михайловича «Взаємозв'язок між парадигмою інтерпретації й епістемології біблійних наративів: Яків – досконала людина» є актуальним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке виконано на належному ідейно-теоретичному та методологічному рівнях. За змістом та оформленням дисертація відповідає «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 № 167 та вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01. 2017 № 40, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 041 – богослов'я.

Офіційна опонентка:

докторка філософських наук,
доцентка кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Ірина Горохолінська

Підпис *Горохолінська І.В.* засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
Г. Суєман
"24" "05" 2021 р.

